

Dodatno gradivo!

HALOZE

Haloze so gričevnata pokrajina severovzhodne Slovenije. So pas 31 km dolgega in razmeroma ozkega gričevja, ki se razprostira od Makol oziroma Jelovškega potoka in pobočja Plešivice na zahodu do Goričaka na hrvaški meji na vzhodu.

Na zahodu so široke okrog 10 km, na vzhodu pa se zožijo na 6 km. Na severu jih omejujeta Dravinja in Drava, na jugovzhodu pa gorska pregrada Boč–Donačka gora–Macelj.

Imajo značaj hribovja, za katerega so značilna strma pobočja, priostrena slemena in vrhovi ter tesna dolinska dna. Haloze se delijo na zahodne ali gozdnate z višjimi gozdnatimi vzpetinami in vzhodne ali vinorodne z nižjimi griči in številnimi vinogradi na prisojnih pobočjih. Najvišja točka območja je na vrhu Donačke gore na 884 metrih, najnižja pa na Grisu-otoku na reki Dravi v Zavrču (201 m). Doline glavnih haloških potokov tečejo od juga proti severu v reko Dravo. Potoki so kratki, razen Rogatnice, ki je najdaljši haloški potok (17 km). Za gričevnat vzhodni del prevladuje ime vinorodne Haloze, za rahlo hribovit zahodni del pa gozdnate Haloze.

Beseda Haloze izhaja iz slovanske besede HALONGA, kar pomeni kraj, opleten in prepleten s hribi.

Donačka gora, vrh na stičišču alpskega in panonskega sveta

V vzhodnem delu Slovenije blizu Rogaške Slatine se skoraj na meji s Hrvaško dviga Donačka gora (tudi Rogaška gora). Ta je s svojimi 884 m.n.m. eden zadnjih vrhov Karavank, ki se zaključijo z Ivanjščico in Ravno goro na Hrvaškem. Donačka gora se iz gričevij ob vznožju strmo dvigne v kratek in oster greben s katerega se vije lep razgled in je zato priljubljena izletniška točka, predvsem za bližnjo Rogaško Slatino in Rogatec. Njen vrh se gospodovalno dviguje iz mehke hribovite pokrajine severnega Obsotelja, poseljene z malimi kmetijami in vinogradi. Starejše ohranjeno ime Rogaška gora ali Rogač je verjetno nastalo iz oblike gore, kot je vidna iz Rogaške Slatine, saj je videti kot ostro kamnito sleme, ki kaže z zahodne strani obliko roga. Novejše ime je dobila po cerkvi sv. Donata, zgrajeni med letoma 1720 – 1730, ki leži na južnem obronku gore na 511 m.n.m. Cerkev je bila prvotno zgrajena na drugem mestu, po nesreči z neurjem, ko je leta 1740 v njo treščila strela pa so jo zgradili na današnjem mestu.

Za Donačko goro je značilen oster greben, ki poteka v smeri vzhod-zahod, zanimivo pa je, da jo iz vseh smeri vidimo drugače. Iz Žetalske strani je npr. videti kot piramida, razgled z vrha ob lepem vremenu pa je enkraten. Če pogledamo iz vzhodnega vrha se nam razprostira pogled na Ptujsko, Dravsko polje in Slovenske gorice, poseben čar pa predstavljajo bližnji haloški hribčki, ki so prepleteni z vinogradi. Poseben čar dajejo cerkve romarskih hribov (Ptujška gora, Janški vrh, Sv. Mohor) in mogočni gradovi in dvorci. Iz njenega zahodnega vrha do sosednjega hriba oz. Boča je 5 ur hoje. Na južni strani se dvigajo hribi na Kozjanskem, ki se zaključujejo z vrhovi Posavskega hribovja (Bohor). Donačka gora je zelo zanimiva, saj je na njej zaradi stičišča alpskega in panonskega sveta značilna nenavadna pestrost rastlinstva ter rastišča redkih rastlin. Zaradi ugodnih zračnih tokov ob strmih pobočjih gore je zahodno sedlo pod vrhom postalo priljubljeno vzletišče in vadbeni poligon za številne jadralne padalce in športne klube. Gora je na grebenu zgrajena iz apnenca in kremenovega peščenjaka, podnožje pa sestavljajo mehke terciarne kamnine, pretežno lapor.

Poraščena je pretežno z bukovim gozdom, od živali pa lahko na poti do vrha srečamo srnjad, divje prašiče, gamse in najrazličnejše ptice.

Na severni strani Donačke gore 600-884 m.n.m. je lepo ohranjen bukov gozd, ki ga uvrščajo med pragozdove. Pragozd je zavarovan od leta 1965 in obsega 27,78 ha veliko površino, na njegovem področju pa je tudi nahajališče ogrožene rastline Juvanov netresk (*Sempervivum juvanii*), ki uspeva na skalnih stenah prisojne strani gore in je v Sloveniji edino znano nahajališče. Tu uspeva tudi ogroženi Hoppejev klinček (*Dianthus hoppei*), poleg navedenih pa najdemo tudi divji klinček, dišeči žebnik in hrvaško peruniko ter mnoge druge rastline. Zanimiv je tudi gozdni rezervat Log ob Sotli, ki je varovan kot predstavnik bukovih in hrastovih gozdov subpanonskega področja in zavzema pobočje od dna doline do vrha. V njem se na južnem pobočju Maclja nahaja izvir Sotle, ki je urejen kot gozdni vodnjak na slovensko-hrvaški meji, do njega pa vodi lepo markirana planinska pot. V bližnjih naseljih pod Donačko goro so številne arheološke najdbe, ki pričajo naselitvi že v kameni dobi. Najstarejše arheološke najdbe različnih kamnitih sekir in drugega orodja so šele iz neolitika-mlajše kamene dobe od 5.000 do 2.000 let p.n.št. Ta najdišča so bila v Rogatcu, Tlakah in Donački gori. Čeprav tu ne gre za večja najdišča, ki bi dala slutiti, da je bilo tu stalno bivališče neolitskega človeka.

Iz bronaste dobe okrog leta 1000 p.n.št. je najbolj znana najdba bronaste sekirice v Rogatcu, ki jo danes hrani ptujski muzej. Iz obdobja železne dobe, ko so na našem ozemlju prebivali Iliri in Kelti, je nekoliko manj sledov. V Rogatcu so našli keltske kovance. V nekaterih virih je zapisano, da je na vrhu Donačke gore stal keltski tempelj, posvečen boginji Heri ali Herti. Ena najlepših arheoloških najdb keltske kulture je votivni kamen, umetniška reliefna upodobitev žene, ki ubije otroka. Najden je bil v cerkvenem obzidju farne cerkve v Rogatcu in je bil izdelan v belem pohorskem marmorju, danes pa ga hrani graški muzej. Arheološke najdbe tako od paleolitika do prihoda Rimljanov nam dokazujejo, da je bila neposredna okolica Rogatca že zelo zgodaj naseljena. Širjenje rimskega imperija v naše kraje je prineslo veliko spremembe, ki dajejo pečat vsemu poznejšemu razvoju pokrajine in posebno še Rogatca- to je prometno in obmejno strateško vlogo kraja. Zanimiv je podatek, da so na terasi pod vrhom Donačke gore odkrili tudi del poznoantične nekropole s sarkofagi. Nekateri viri navajajo, da so na gori svoja svetišča postavljali tudi Rimljani,

ki so Donačko goro imenovali Mons Claudii po znanem vojskovodji. Na mestu kjer danes stoji križ naj bi v tistih časih celo stal rimski tempelj sonca posvečen Mitreju (perzijski bog sonca in svetlobe). Legenda o omenjenem svetišču na vrhu gore, ki naj bi ga postavili stari Rimljani je sicer zanimiva, a mnogi v njo dvomijo, saj so taka svetišča stala bolj na ravnem področju (mitreji na Hajdini, v Emoni).

Kasneje je na vrhu stala lesena cerkvica sv. Donata, ki je v začetku 18. stoletja, kot sem že omenil, zaradi strele pogorela. Vrh je v času turških vpadov služil kot straža, z njega pa so s kresovi opozarjali na nevarnost. V podnožju Donačke gore se nahaja okoli 40 opuščenih kamnolomov kremenovega peščenjaka, ki so ga v preteklih stoletjih uporabljali pri gradnji hiš (portali, stopnice), kapel in za izdelavo kipov, nekateri viri pa navajajo, da so kamnine izkoriščali že v rimskih časih. Kremenov peščenjak z kamnolomov v Logu pri Rogatcu in je bil pomembno stavbno gradivo. Na gozdnatem območju Loga na jugozahodnih

slemenih Maclja, se je že v 18. stoletju razvila kamnarska dejavnost – lomljenje kamna iz izdelovanje brusov iz ložanskega kamna. Kamnite kapele, portali, stopnice in kipi pričajo o cvetoči kamnoseški obrti že v 17. stoletju, svojevrstna kamnarska dejavnost (lomljenje kamna in izdelovanje kamnitih brusov) pa se je prav razvila v 19. stoletju. Izdelovali so tudi več ton težke industrijske kamne in obrtne bruse vseh vrst, največji razcvet pa je obrt doživela po letu 1903, ko je bila do Rogatca zgrajena železniška proga. Kamnarji so izdelovali tudi velike industrijske in obrtne bruse vseh vrst, mizarske gladilnike in valje za sadne mline.

Velike brusne kamne so tovorili v dolino po drčah ali z vozovi z volovsko vprego. Brusne kamne so tržili tudi po deželah srednje Evrope. Iz obrtniške dejavnosti je izdelovanje brusnih kamnov preraslo v državno podjetje Kambrus, ki je zaposlovalo blizu sto delavcev in delovalo vse do leta 1956, ko je bilo ukinjeno zaradi zdravstvenih razlogov in vse konkurenčnejšega tržišča z umetnimi brusi. Zanimive in lahko dostopne ter dobro vzdrževane in markirane planinske poti privabljajo številne obiskovalce, saj jih gora privlači predvsem zaradi bogate naravne in kulturne dediščine. Dostopov na goro je več pohodniških poti, med katerimi so zelo priljubljene iz Narapelj, iz Žetal (Pot Jožeta Žetalskega urejena leta 1975), iz Stoperc (po Stoperški poti) in iz Rogatca od koder pripelje asfaltirana cesta do Rudijevega doma (590 mnm), na sedlu med Ženčajem in Donačko goro. Pot Jožeta Žetalskega je težja in zelo strma, v zadnjem delu zavarovane smeri pa pridemo na vzhodni del slemena Donačke gore. Znana je tudi planinska pot na "Donačko" v sklopu Haloške planinske poti, ki poteka od Borla preko Cirkulan, Podlehnika, Narapelj preko Donačke gore, do Rudijevega doma na Donački gori, iz vodnika po haloški poti pa je razbrati, da je markirana pot na Donačko goro, bila urejena leta 1983.

Na Donačko goro je vodila tudi prva označena planinska pot v Sloveniji, ki jo je že, kot navajajo viri, pred več kot 150 leti zastavil dr. Ernest Frölich. Od Rudijevega doma vodi planinska pot v ključih po območju pragozda na greben in vrh z 10 m visokim križem, ki je bil prvič postavljen leta 1934, leta 1952 razstreljen in leta 1992 obnovljen. Hoje je za okoli ene ure. Pot se preko grebena nadaljuje bodisi proti Maceljski gori ali pa se s pomočjo nekaj jeklenice po zavarovani poti vrne nazaj planinskemu domu. Rudijev dom je na višini 590 m.n.m., odprt pa je od aprila do oktobra ter ob vikendih in praznikih. Donačka gora je vsaj zame ena najbolj zanimivih vrhov, hoja po nepreglednih gozdovih pa sprosti duha in poživi telo. Obisk gore je primeren ob vsakem času, ki si ga lahko vzamete zase, saj nas najbolj preprosto in učinkovito sprosti ravno narava s svojimi čudovitimi barvami, nežnimi zvoki, opojnimi vonji in neizmerno energijo. Odpravite se po omenjenih poteh na Donačko goro in se naužite njenih pozitivnih učinkov ter čudovitega razgleda z njenega vrha.

Občina Žetale je ena od [občin](#) v [Republiki Sloveniji](#).

Občina Žetale leži na jugozahodnem delu [Haloz](#). Ozemlje občine Žetale je izredno razgibano in so zanj značilna strma pobočja. Posamezni vrhovi se vzpenjajo nad 400 metrov [nadmorske višine](#). Razprostira se na 38 [km²](#) površine gozdnatih Haloz, razpeta med najvzhodnejše ostanke [Alp](#), 884 m visoko [Donačka gora](#), [Macelj](#) in [Resenik](#). Šestdeset [odstotkov](#) ozemlja občine Žetale pokrivajo [gozdovi](#). Občina je v celoti hribovita, le ozke doline omogočajo normalno prometno povezavo s svetom. Središče občine je vas Žetale, kjer se nahajajo vse najpomembnejše ustanove: [osnovna šola](#),

[ambulanta](#), [pošta](#), krajevni urad, župnijski urad. Tu je tudi sedež novo nastale Občine Žetale, ki je bila ustanovljena [1. januarja 1999](#). Občino sestavlja pet [zaselkov](#): Žetale, [Čermožiše](#), [Nadole](#), [Kočice](#) in [Dobrina](#).

Utrinki iz zgodovine Žetal Kraj je zaznamovan že s prazgodovino. Bližina najdbe krapinskega človeka nekaj deset kilometrov vstran, čez gozdove Maclja (po ostalinah sodeč je ta človek živel okoli 40.000 let pred nami), daje slutiti, da so tudi na žetalsko območje prihajali, vsaj na lov, ljudje iz tiste dobe davne človeške zgodovine. Dokazano pa so ljudje živeli na žetalskem območju v novejši kameni dobi, saj je bilo pri izviru Rogatnice in tudi drugih potočkov najdenih več kamnitih sekir in motik. Žal se jih je večina izgubila, ker se ljudje, pretežno otroci, takrat pomena najdbe niso zavedali in so take kamne uporabili za igračo.

Skozi kraj je potekala rimska cesta v smeri Ptuj–Rogatec–Celje. Dokaz za to trditev je rimski kamen, vzdian v farno cerkev, najdene pa so bile tudi kamnite sekire.

Žetale so bile prvič omenjene v Babenberških urbarjih leta 1228 kot SCHILTERN. Leta 1371 je bil v kraju ustanovljen vikariat, leta 1563 pa župnija. V 15. stoletju se je kraj imenoval Mihaelova vas (po cerkvi sv. Mihaela). Župnijska cerkev je bila grajena v letu 1420. V letu 1530 je v Žetalah pri županu Pavlu zabeležen čarovniški proces. Leta 1669 so ptujski minoriti prodali vas Žetale grofu Petru Curtu iz Rogatca. Podružnično cerkev Marije Tolažnice so postavili leta 1725.

Na zahodu Žetal stoji vas Čermožiše, kjer je cerkev sv. Boštjana (iz 15. stol., ko je tod morila kuga). Osnovna šola je začela delovati leta 1812. V preteklosti je v dolini Rogatnice potekala pomembna furmanska pot, kar je omogočalo tukajšnjemu prebivalstvu zaslužek in razvoj. Z uvedbo železnice je ta dejavnost zamrla in posledica tega je bila stagnacija in propadanje tega območja. Med obema vojnama so prodajali les za kurjavo, kvalitetna jabolka in jajca vse do Ptuja, Maribora in Rogatca. Prav tako so prodajali kostanjev les za tanin v tovarno v Majšperku. Po letu 1945 sta v kraju obstajala kamnolom in pletarna v Dobrini. V Dobrini so nekaj let po vojni odprli pletilski obrat, a so ga kasneje zaprli. Podjetje Olge Meglič je nato poizkusilo še z oblikovanjem kovinskih izdelkov, a je leta 1990 šlo v stečaj.

Prebivalstvo

Prebivalci so se v preteklosti poleg kmetijstva ukvarjali z naslednjimi obrtmi: pletarstvo, žagarstvo, kovaštvo in oglarstvo. Sčasoma so začele te obrti propadati. Pletarstvo in oglarstvo sta se ohranila do današnjih dni.

Sedaj se nekateri ukvarjajo s kmetijstvom, kjer prevladuje živinoreja, nekaj je vinogradništva, sadjarstva in zelenjadarstva.

Ljudje se danes preživljajo tudi z novimi obrtniškimi dejavnostmi: gostinstvo, lesostrugarstvo, gradbeništvo, avtoprevoznništvo in proizvodnja lesne embalaže.

Ker v kraju ni delovnih mest, je večina občanov zaposlena izven občine Žetale (v Ptuju, Kidričevem, Celju, Rogaški Slatini, Rogatcu). Naravne danosti omogočajo razvoj turizma, ki je najbolj perspektivna gospodarska panoga občine.

Na vsem območju živi danes 1439 prebivalcev, kar je manj kot leta 1800 in več kot polovica manj kot leta 1961, ko je število prebivalstva dosegalo približno 2800.

V Žetalah rojeni znameniti ljudje:

Anton Hajšek (1827–1907) – rodoljub in izdajatelj Slomškovih spisov

Franc Fideršek – novinar, kulturni delavec

Janez Hajšek – dr. teoloških ved

Jože Topolovec – pisatelj, psevdonim Jože Haložan

Franc Ber – glasbenik (harmonikaš)

Alojz Širec – glavni republiški šolski inšpektor

Turizem

Na območju Žetal so speljane kolesarske poti po Halozah, vzletna steza za jadralno padalstvo na Maclju, ustanovljena je tudi turistična cona Haloze-Zagorje. Sprehodimo se lahko po poteh:

-Pohodna ekološka pot (PEP),

-Gozdna učna pot do Debele bukve (GUP),

-del Haloške planinske poti, ki poteka po celotnem področju Haloz,

-Pot do izvira Sotle,

-Marijina romarska pot.

Med pomembne turistične znamenitosti sodijo cerkve:

- cerkev sv. Mihaela iz 14. stoletja,
- baročna romarska cerkev Marije Tolažnice na Brezju iz začetka 18. stoletja,
- cerkev sv. Boštjana v Čermožišah iz 15. stoletja.

ZANIMIVOSTI

Nastanek Maclja

Ko je Panonsko morje začelo upadati in izginjati, je iz tistega močvirja prilezla ogromna pošast, zmaj. S svojim orjaškim trupom je popolnoma uničila široko dolino med hribi današnjih Haloz in Hrvaškega Zagorja. Vse živo je poskušalo pred njo pobegniti, vendar vsem ni uspelo. Pod današnjo Donačko goro je živel silak z imenom Ajd, ki se pošasti ni ustrašil. Pripravil je orjaško kopje in ga z vso silo zagnal tja, kjer naj bi pošast imela srce. Zadel je in pošast je vztrepetala. V smrtnem krču se je nekoliko zgrbančila in za vedno obmirovala. Njegov okamneli trup, ki mu pravimo Macelj, je skozi dolgo dobo prekril gozd. To legendo je sprejelo tudi krščanstvo, le da so Ajda preimenovali v svetega Jurija in mu pod Donačko goro, prav tam, od koder naj bi bil Ajd zagnal kopje, zgradili cerkev, ki stoji še danes, in tudi kraj se imenuje po njem.

Tam, kjer je imel zmaj glavo z velikim rogom, so ljudje zgradili obrambni tabor, iz katerega je nastal grad Rogatec, pod njim pa naselje z enakim imenom, ki je preraslo v trg.

Med Donačko goro in Bočem leži **zmaj**, ki je tako velik, da ima glavo pod prvo, rep pa pod drugo goro. Še vedno naj bi bil živ, saj vsakokrat, ko premakne trup, pride do potresa. Kadar pa pomiga z repom, bruhnejo na plan izviri okoli Boča.

Bajka o Mitrovem svetišču (Mitrej je perzijski bog sonca in svetlobe) na vrhu Donačke gore, ki naj bi ga bili postavili stari Rimljani, stoji na trhljih nogah, ker so taka svetišča stala bolj na ravnem področju (mitreji na Hajdini, v Emoni). Kaj so na gori počeli Rimljani, še ni dognano.

Pobožna legenda pravi, da naj bi 6. avgusta 1741 udarila strela v zvonik cerkve, ki je stala na gori. Ubila naj bi 59 vernikov. Zvonovi naj bi se prikotali po južnem pobočju do mesta, kjer danes stoji cerkev sv. Donata, ki naj bi jo postavili po tem dogodku.

V **rogaški legendi** bog Apolon pravi: »Tu, kjer stojiš, je vir zdravja in resnična božja moč. Namesto Hippocrene pij Roitschocrene, rogaški vrec, ki je pred teboj.« Mineralno vodo je leta 1908 odkril češki geolog dr. Knett. Iz zemeljskih rež je pritekla visokomineralizirana voda, ki so jo poimenovali Donat (po Donački gori blizu Rogaške Slatine), poleg izvira Donat pa so v okolici zdravilišča našli še izvire z naravnimi mineralnimi vodami Tempel (prvo slovensko slatino), Tiha in Edina.

Zvarki »coprnc« izpod Donačke gore

Legenda pravi, da so se tudi na Donački gori nekdaj shajale coprnce. Pripovedi, ki so se v ljudskem izročilu še ohranile, govorijo tudi o tem, da je v gori bilo nekdaj mogoče slišati bobnenje in šumenje.

Netresk je pritlična rastlina, ki so ji v preteklosti pripisovali posebne moči. Legende pravijo, naj bi nas netresk obvaroval pred strelo in grmenjem, zato so jih v preteklosti gojili na strehah. Od tu izhaja tudi ime – netresk.